

પ્રશ્ન 1(અ) [3 ગુણ]

ડિક્શનરી શું છે? ઉદાહરણ સાથે સમજાવો.

જવાબ:

ડિક્શનરી એ Python માં key-value pairs નો collection છે જે mutable અને ordered હોય છે.

કોષ્ટક: ડિક્શનરીની વિશેષતાઓ

વિશેષતા	વર્ણન
Mutable	Values ને change કરી શકાય છે
Ordered	Python 3.7+ માં insertion order maintain રહે છે
Indexed	Keys દ્વારા access કરાય છે
No Duplicates	Duplicate keys allow નથી

```
# ડિક્શનરી ઉદાહરણ
student = {
    "name": "રાજ",
    "age": 20,
    "course": "IT"
}
print(student["name"]) # આઉટપુટ: રાજ
```

- **Key-Value Structure:** દરેક element માં key અને value હોય છે
- **Fast Access:** O(1) time complexity માં data access
- **Dynamic Size:** Runtime માં size વધારી-ઘટાડી શકાય છે

મેમરી ટ્રીક: "Dictionary = Key Value Treasure"

પ્રશ્ન 1(બ) [4 ગુણ]

ટ્યુપલ બિલ્ટ-ઇન ફંક્શન અને મેથડોનો વર્ણન કરો.

જવાબ:

ટ્યુપલ માં limited built-in methods છે કારણ કે તે immutable છે.

કોષ્ટક: ટ્યુપલ મેથડો

મેથડ	વર્ણન	ઉદાહરણ
count()	Element ની frequency return કરે છે	<code>t.count(5)</code>
index()	Element નું first index return કરે છે	<code>t.index('a')</code>
len()	ટ્યુપલ નું length return કરે છે	<code>len(t)</code>
max()	Maximum value return કરે છે	<code>max(t)</code>
min()	Minimum value return કરે છે	<code>min(t)</code>

```
# ટ્યુપલ મેથડો ઉદાહરણ
numbers = (1, 2, 3, 2, 4, 2)
print(numbers.count(2))      # આઉટપુટ: 3
print(numbers.index(3))      # આઉટપુટ: 2
print(len(numbers))          # આઉટપુટ: 6
```

- **Immutable Nature:** Methods ટ્યુપલ ને modify નથી કરતા
- **Return Values:** બધા methods નવી values return કરે છે
- **Type Conversion:** tuple() function થી list ને tuple માં convert કરી શકાય

મેમરી ટ્રીક: "Count Index Length Max Min"

પ્રશ્ન 1(ક) [7 ગુણ]

સેટ ઓપરેશન્સ દર્શાવવા માટે પાયથન પ્રોગ્રામ લખો.

જવાબ:

Set operations mathematics ના set theory પર આધારિત છે.

કોષ્ટક: સેટ ઓપરેશન્સ

ઓપરેશન	Symbol	Method	વર્ણન
Union	<code>\ </code>	<code>union()</code>	બન્ને sets ના elements
Intersection	<code>&</code>	<code>intersection()</code>	Common elements
Difference	<code>-</code>	<code>difference()</code>	First set માંથી second ને minus
Symmetric Difference	<code>^</code>	<code>symmetric_difference()</code>	Unique elements only

```
# સેટ ઓપરેશન્સ પ્રોગ્રામ
set1 = {1, 2, 3, 4, 5}
set2 = {4, 5, 6, 7, 8}

print("Set 1:", set1)
print("Set 2:", set2)
```

```
# યુનિયન ઓપરેશન
union_result = set1 | set2
print("Union:", union_result)

# ઇન્ટરસેક્શન ઓપરેશન
intersection_result = set1 & set2
print("Intersection:", intersection_result)

# ડિફરન્સ ઓપરેશન
difference_result = set1 - set2
print("Difference:", difference_result)

# સિમેટ્રિક ડિફરન્સ
sym_diff_result = set1 ^ set2
print("Symmetric Difference:", sym_diff_result)

# સબસેટ અને સુપરસેટ
set3 = {1, 2}
print("શું set3 એ set1 નો subset છે?", set3.issubset(set1))
print("શું set1 એ set3 નો superset છે?", set1.issuperset(set3))
```

- **Mathematical Operations:** Set theory ના operations implement કરે છે
- **Efficient Processing:** Duplicate elements automatically remove થાય છે
- **Boolean Results:** Subset/superset operations boolean return કરે છે

મેમરી ટ્રીક: "Union Intersection Difference Symmetric"

પ્રશ્ન 1(ક OR) [7 ગુણ]

ડિક્શનરી ફંક્શન અને ઓપરેશન્સ દર્શાવવા માટે પાયથન પ્રોગ્રામ લખો.

જવાબ:

ડિક્શનરી ઓપરેશન્સ data manipulation માટે powerful tools પ્રદાન કરે છે.

કોષ્ટક: ડિક્શનરી મેથડો

મેથડ	વર્ણન	ઉદાહરણ
keys()	બધી keys return કરે છે	<code>dict.keys()</code>
values()	બધા values return કરે છે	<code>dict.values()</code>
items()	Key-value pairs return કરે છે	<code>dict.items()</code>
get()	Safe value retrieval	<code>dict.get('key')</code>
update()	Dictionary merge કરે છે	<code>dict.update()</code>

```
# ડિક્શનરી ઓપરેશન્સ પ્રોગ્રામ
```

```

student_data = {
    "name": "અમિત",
    "age": 21,
    "course": "IT",
    "semester": 2
}

print("મૂળ Dictionary:", student_data)

# Values ને access કરવું
print("વિદ્યાર્થીનું નામ:", student_data.get("name"))
print("વિદ્યાર્થીની ઉંમર:", student_data["age"])

# નવી key-value pair ઉમેરવી
student_data["city"] = "અમદાવાદ"
print("શહેર ઉમેર્યા પછી:", student_data)

# અસ્તિત્વમાં રહેલી value અપડેટ કરવી
student_data.update({"age": 22, "semester": 3})
print("અપડેટ કર્યા પછી:", student_data)

# ડિક્શનરી મેથડો
print("Keys:", list(student_data.keys()))
print("Values:", list(student_data.values()))
print("Items:", list(student_data.items()))

# Elements ને remove કરવા
removed_value = student_data.pop("semester")
print("Remove કરેલી value:", removed_value)
print("અંતિમ Dictionary:", student_data)

```

- **Dynamic Operations:** Runtime માં keys અને values add/remove કરી શકાય
- **Safe Access:** get() method KeyError prevent કરે છે
- **Iteration Support:** keys(), values(), items() methods loop માટે useful

મેમરી ટ્રીક: "Get Keys Values Items Update Pop"

પ્રશ્ન 2(અ) [3 ગુણ]

પાયથનમાં ટ્યુપલ અને લિસ્ટ વચ્ચે તફાવત આપો.

જવાબ:

કોષ્ટક: ટ્યુપલ vs લિસ્ટ તુલના

વિશેષતા	ટ્યુપલ	લિસ્ટ
Mutability	Immutable (બદલાઈ શકતું નથી)	Mutable (બદલાઈ શકે છે)
Syntax	કૉસ ()	ચોરસ કૉસ []
Performance	ઝડપી	ધીમી
Memory	ઓછી memory	વધુ memory
Methods	મર્યાદિત (count, index)	ઘણી methods ઉપલબ્ધ
Use Case	Fixed data	Dynamic data

- **Immutable Nature:** ટ્યુપલ એકવાર create થયા પછી change થઈ શકતું નથી
- **Performance:** ટ્યુપલ operations લિસ્ટ કરતાં ઝડપી છે
- **Memory Efficient:** ટ્યુપલ ઓછી memory વાપરે છે

મેમરી ટ્રીક: "Tuple Tight, List Light"

પ્રશ્ન 2(બ) [4 ગુણ]

પાયથનમાં dir() ફંક્શન શું છે? ઉદાહરણ સાથે સમજાવો.

જવાબ:

dir() function એ built-in function છે જે object ના attributes અને methods ની list return કરે છે.

કોષ્ટક: dir() ફંક્શનની વિશેષતાઓ

વિશેષતા	વર્ણન
Object Inspection	Object ના attributes show કરે છે
Method Discovery	Available methods list કરે છે
Namespace Exploration	Current namespace ના variables show કરે છે
Module Analysis	Module ના contents explore કરે છે

```
# dir() ફંક્શન ઉદાહરણ
# String object માટે
text = "Hello"
string_methods = dir(text)
print("String methods:", string_methods[:5])

# List object માટે
my_list = [1, 2, 3]
list_methods = dir(my_list)
print("List methods:", [m for m in list_methods if not m.startswith('_')][:5])
```

```
# Current namespace માટે
print("Current namespace:", dir()[:3])

# Built-in functions માટે
import math
print("Math module:", dir(math)[:5])
```

- **Interactive Development:** Objects ની capabilities જાણવા માટે useful
- **Debugging Tool:** Available methods quickly identify કરવા માટે
- **Learning Aid:** નવી libraries explore કરવા માટે helpful

મેમરી ટ્રીક: "Dir = Directory of Methods"

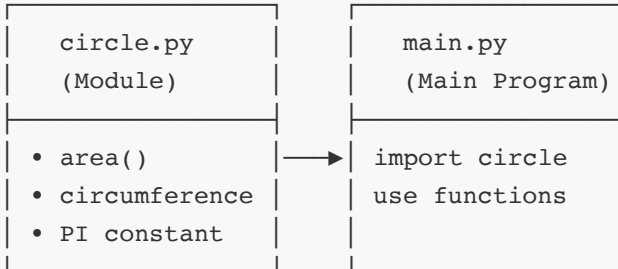
પ્રશ્ન 2(ક) [7 ગુણ]

સર્કલનો એરિયા અને સર્કિમફરેન્સ શોધવા માટે મોડ્યુલ બનાવો અને બીજા પ્રોગ્રામમાં મોડ્યુલ ઇમ્પોર્ટ કરો.

જવાબ:

Module approach કો reusability અને organization સુધારે છે.

ડાયાગ્રામ: મોડ્યુલ સ્ટ્રક્ચર

ફાઇલ 1: circle.py (મોડ્યુલ)

```
# circle.py - સર્કલ કેલ્ક્યુલેશન મોડ્યુલ
import math

# Constants
PI = math.pi

def area(radius):
    """સર્કલનો એરિયા કેલ્ક્યુલેટ કરે છે"""
    if radius < 0:
        return "Radius negative હોઈ શકે નહીં"
    return PI * radius * radius

def circumference(radius):
    """સર્કલનો circumference કેલ્ક્યુલેટ કરે છે"""
```

```

if radius < 0:
    return "Radius negative હોઈ શકે નહીં"
return 2 * PI * radius

def display_info():
    """મોડ્યુલ માહિતી દર્શાવે છે"""
    print("Circle Module - Version 1.0")
    print("Functions: area(), circumference()")

```

ફાઇલ 2: main.py (મુખ્ય પ્રોગ્રામ)

```

# main.py - circle module વાપરનાર મુખ્ય પ્રોગ્રામ
import circle

# યુઝર પાસેથી radius લો
radius = float(input("Radius દાખલ કરો: "))

# મોડ્યુલ functions વાપરીને કેલ્ક્યુલેટ કરો
circle_area = circle.area(radius)
circle_circumference = circle.circumference(radius)

# પરિણામો દર્શાવો
print(f"Radius {radius} ના સર્કલ માટે:")
print(f"Area: {circle_area:.2f}")
print(f"Circumference: {circle_circumference:.2f}")

# મોડ્યુલ info દર્શાવો
circle.display_info()

```

- **Modular Design:** Functions ને separate file માં organize કરે છે
- **Reusability:** Module ને multiple programs માં use કરી શકાય
- **Namespace Management:** Module prefix થી function access કરાય છે

મેમરી ટ્રીક: "Import Calculate Display"

પ્રશ્ન 2(અ OR) [3 ગુણ]

નેસ્ટેડ ટ્યુપલને ઉદાહરણ સાથે સમજાવો.

જવાબ:

Nested Tuple એ ટ્યુપલ અંદર બીજા tuples હોય છે, જે hierarchical data structure બનાવે છે.

કોષ્ટક: નેસ્ટેડ ટ્યુપલની વિશેષતાઓ

વિશેષતા	વર્ણન
Multi-dimensional	2D અથવા 3D data structure
Immutable	બધા levels પર immutable
Indexing	Multiple square brackets વાપરીને access
Heterogeneous	અલગ-અલગ data types store કરી શકાય

```
# નેસ્ટેડ ટ્યુપલ ઉદાહરણ
student_records = (
    ("રાજ", 20, ("IT", 2)),
    ("પ્રિયા", 19, ("CS", 1)),
    ("અમિત", 21, ("IT", 3))
)

# નેસ્ટેડ elements ને access કરવા
print("પહેલો વિદ્યાર્થી:", student_records[0])
print("પહેલા વિદ્યાર્થીનું નામ:", student_records[0][0])
print("પહેલા વિદ્યાર્થીનો કોર્સ:", student_records[0][2][0])

# નેસ્ટેડ ટ્યુપલ પર iterate કરવું
for student in student_records:
    name, age, (course, semester) = student
    print(f"{name} - ઉંમર: {age}, કોર્સ: {course}, સેમ: {semester}")
```

- **Data Organization:** સંબંધિત data ને group કરવા માટે useful
- **Immutable Structure:** એકવાર create થયા પછી structure change થઈ શકતું નથી
- **Efficient Access:** Index-based fast access

મેમરી ટ્રીક: "Nested = Tuple Inside Tuple"

પ્રશ્ન 2(બ OR) [4 ગુણ]

PIP શું છે? પાયથન પેકેજને ઇન્સ્ટોલ અને અનઇન્સ્ટોલ કરવા માટે સિન્ટેક્સ લખો.

જવાબ:

PIP (Pip Installs Packages) એ Python package installer છે જે PyPI થી packages download અને install કરે છે.

કોષ્ટક: PIP કમાન્ડો

કમાન્ડ	સિન્ટેક્સ	વર્ણન
Install	<code>pip install package_name</code>	Package install કરે છે
Uninstall	<code>pip uninstall package_name</code>	Package remove કરે છે
List	<code>pip list</code>	Installed packages show કરે છે
Show	<code>pip show package_name</code>	Package info display કરે છે
Upgrade	<code>pip install --upgrade package_name</code>	Package update કરે છે

PIP કમાન્ડ ઉદાહરણો (Terminal/Command Prompt માં run કરવા)

Package install કરવા

pip install requests

Specific version install કરવા

pip install Django==3.2.0

Package uninstall કરવા

pip uninstall numpy

બધા installed packages list કરવા

pip list

Package information show કરવા

pip show matplotlib

Package upgrade કરવા

pip install --upgrade pandas

Requirements file થી install કરવા

pip install -r requirements.txt

- **Package Management:** Third-party libraries easily manage કરી શકાય
- **Version Control:** Specific versions install કરી શકાય
- **Dependency Resolution:** જરૂરી dependencies automatically install થાય

મેમરી ટ્રીક: "PIP = Package Install Python"

પ્રશ્ન 2(ક OR) [7 ગુણ]

પેકેજ ઇમ્પોર્ટ કરવાની વિવિધ રીતો સમજાવો. મોડ્યુલ અને પેકેજ એકબીજાની સાથે કેવી રીતે જોડાયેલા છે?

જવાબ:

Python માં imports ના વિવિધ ways છે જે code organization અને namespace management માટે મહત્વપૂર્ણ છે.

સાચાગ્રામ: પેકેજ સ્ટ્રક્ચર

```
MyPackage/  
├── __init__.py  
├── module1.py  
├── module2.py  
└── subpackage/  
    ├── __init__.py  
    └── module3.py
```

કોષ્ટક: ઇમ્પોર્ટ મેથડો

મેથડ	સિન્ટેક્સ	ઉપયોગ
Basic Import	<code>import module</code>	સંપૂર્ણ module name જરૂરી
From Import	<code>from module import function</code>	Direct function access
Alias Import	<code>import module as alias</code>	Module માટે ટૂંકું નામ
Star Import	<code>from module import *</code>	બધા functions import કરવા
Package Import	<code>from package import module</code>	Package માંથી import કરવા

```
# વિવિધ ઇમ્પોર્ટ રીતો  
  
# 1. Basic Import  
import math  
result = math.sqrt(16)  
  
# 2. From Import  
from math import sqrt, pi  
result = sqrt(16)  
area = pi * 5 * 5  
  
# 3. Alias Import  
import numpy as np  
array = np.array([1, 2, 3])  
  
# 4. Star Import (ભલામણ નહીં)  
from math import *  
result = cos(0)  
  
# 5. Package Import  
from mypackage import module1  
from mypackage.subpackage import module3  
  
# 6. Relative Import (package અંદર)  
# from . import module1  
# from ..parent_module import function
```

મોડ્યુલ-પેકેજ કનેક્શન:

- **Modules:** Python code ધરાવતી single .py files
- **Packages:** `__init__.py` સાથે multiple modules ધરાવતી directories
- **Namespace:** Packages hierarchical namespace structure બનાવે છે
- `__init__.py`: Directory ને package બનાવે છે અને imports control કરે છે

મેમરી ટ્રીક: "Import From As Star Package"

પ્રશ્ન 3(અ) [3 ગુણ]

રનટાઇમ એરર અને સિન્ટેક્સ એરરનું વર્ણન કરો. ઉદાહરણ સાથે સમજાવો.

જવાબ:

કોષ્ટક: એરર પ્રકારોની તુલના

એરર પ્રકાર	ક્યારે થાય છે	Detection	ઉદાહરણ
Syntax Error	Code parsing time	Execution પહેલાં	Missing colon, brackets
Runtime Error	Execution દરમિયાન	Program run કરતી વખતે	Division by zero, file not found
Logic Error	હંમેશા	Execution પછી	ખોટી calculation logic

```
# સિન્ટેક્સ એરર ઉદાહરણ
# print("Hello World" # Missing closing parenthesis
# SyntaxError: unexpected EOF while parsing

# રનટાઇમ એરર ઉદાહરણો
try:
    # ZeroDivisionError
    result = 10 / 0
except ZeroDivisionError:
    print("શૂન્યથી ભાગ આપી શકાતો નથી")

try:
    # FileNotFoundError
    file = open("nonexistent.txt", "r")
except FileNotFoundError:
    print("ફાઇલ મળી નથી")
```

- **Syntax Errors:** કોડ run થવા પહેલા જ detect થાય છે
- **Runtime Errors:** Program execution દરમિયાન થાય છે
- **Prevention:** Exception handling runtime errors ને handle કરે છે

મેમરી ટ્રીક: "Syntax Before, Runtime During"

પ્રશ્ન 3(બ) [4 ગુણ]

પાયથનમાં Exception હેન્ડલિંગ શું છે? ઉદાહરણ સાથે સમજાવો.

જવાબ:

Exception handling એ mechanism છે જે runtime errors ને gracefully handle કરે છે અને program crash થવાથી prevent કરે છે.

કોષ્ટક: Exception Handling Keywords

Keyword	હેતુ	વર્ણન
try	Exception માં થઈ શકે એવો code	Risk code block
except	Exception handle કરવા માટે	Error handling block
finally	હંમેશા execute થાય	Cleanup code
else	Exception ન આવે તો	Success code block
raise	Manual exception raise કરવા	Custom error throwing

```
# Exception Handling ઉદાહરણ
def safe_division(a, b):
    try:
        # કોડ જે exception raise કરી શકે
        result = a / b
        print(f"ભાગાકાર સફળ: {result}")

    except ZeroDivisionError:
        # Specific exception handle કરવા
        print("એરર: શૂન્યથી ભાગ આપી શકાતો નથી")
        result = None

    except TypeError:
        # Type errors handle કરવા
        print("એરર: અયોગ્ય data types")
        result = None

    else:
        # Exception ન આવે તો execute થાય
        print("ભાગાકાર સફળતાપૂર્વક પૂર્ણ થયું")

    finally:
        # હંમેશા execute થાય
        print("ભાગાકાર operation સમાપ્ત")

    return result

# ફંક્શનને ટેસ્ટ કરો
safe_division(10, 2)  # સામાન્ય કેસ
```

```
safe_division(10, 0)    # Zero division
safe_division(10, "a")  # Type error
```

- **Error Prevention:** Program crash થવાથી prevent કરે છે
- **Graceful Handling:** User-friendly error messages આપે છે
- **Resource Management:** finally block માં cleanup operations

મેમરી ટ્રીક: "Try Except Finally Else Raise"

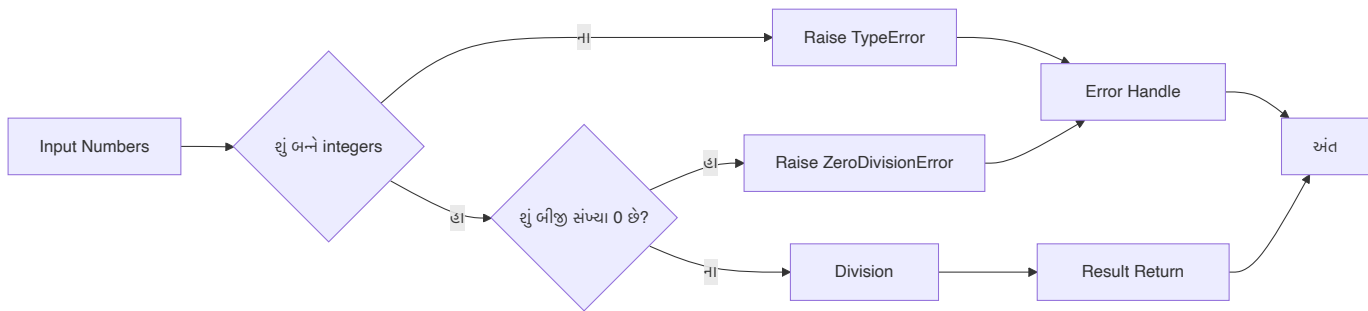
પ્રશ્ન 3(ક) [7 ગુણ]

બે સંખ્યાઓના division માટે ફંક્શન બનાવો, જો કોઈપણ argument ની value non-integer હોય તો એરર રેઈઝ થાય અથવા જો બીજી argument 0 હોય તો એરર રેઈઝ થાય.

જવાબ:

Custom exception handling function બનાવવું validation અને error control માટે મહત્વપૂર્ણ છે.

સાચાગ્રામ: ફંક્શન ફ્લો


```
def safe_integer_division(num1, num2):
    """
    બે સંખ્યાઓને validation સાથે ભાગ આપે છે
    જો arguments integers નથી તો TypeError raise કરે છે
    જો બીજી argument 0 છે તો ZeroDivisionError raise કરે છે
    """

    # તપાસો કે બંને arguments integers છે કે નહીં
    if not isinstance(num1, int):
        raise TypeError(f"પહેલી argument integer હોવી જોઈએ, મળી {type(num1).__name__}")

    if not isinstance(num2, int):
        raise TypeError(f"બીજી argument integer હોવી જોઈએ, મળી {type(num2).__name__}")

    # શૂન્યથી ભાગ માટે તપાસો
    if num2 == 0:
        raise ZeroDivisionError("શૂન્યથી ભાગ આપી શકાતો નથી")

    # ભાગાકાર કરો
    result = num1 / num2
```

```

return result

# વિવિધ કેસો સાથે ઇન્કશનનું ટેસ્ટ
def test_division():
    test_cases = [
        (10, 2),      # યોગ્ય કેસ
        (15, 3),      # યોગ્ય કેસ
        (10, 0),      # Zero division error
        (10.5, 2),     # Non-integer પહેલી argument
        (10, 2.5),     # Non-integer બીજી argument
        ("10", 2),     # String argument
    ]

    for num1, num2 in test_cases:
        try:
            result = safe_integer_division(num1, num2)
            print(f"{num1} ÷ {num2} = {result}")

        except TypeError as e:
            print(f"Type Error: {e}")

        except ZeroDivisionError as e:
            print(f"Zero Division Error: {e}")

        except Exception as e:
            print(f"અનપેક્ષિત Error: {e}")

    print("-" * 40)

# ટેસ્ટ run કરો
test_division()

```

- **Input Validation:** Arguments ના type અને value check કરે છે
- **Custom Errors:** Specific exceptions raise કરે છે
- **Error Messages:** સ્પષ્ટ અને વર્ણનાત્મક error messages

મેમરી ટ્રીક: "Validate Type, Check Zero, Divide Safe"

પ્રશ્ન 4(અ) [3 ગુણ]

ટેસ્ટ ફાઇલ અને બાયનરી ફાઇલ વચ્ચેના તફાવત પર પાંચ પોઇન્ટ્સ લખો.

જવાબ:

કોષ્ટક: ટેક્સ્ટ ફાઇલ vs બાયનરી ફાઇલ

વિશેષતા	ટેક્સ્ટ ફાઇલ	બાયનરી ફાઇલ
Content	Human-readable characters	Binary data (0s અને 1s)
Encoding	Character encoding (UTF-8, ASCII)	કોઈ character encoding નથી
Opening Mode	'r', 'w', 'a'	'rb', 'wb', 'ab'
File Size	સામાન્યતે મોટી	સામાન્યતે નાની
Platform	Platform dependent	Platform independent

```
# ટેક્સ્ટ vs બાયનરી ફાઇલ ઉદાહરણો
# ટેક્સ્ટ ફાઇલ ઉદાહરણ
with open("sample.txt", "w") as f:
    f.write("Hello World")

# બાયનરી ફાઇલ ઉદાહરણ
with open("sample.bin", "wb") as f:
    f.write(b'\x48\x65\x6c\x6c\x66')
```

- **Readability:** ટેક્સ્ટ ફાઇલો editor માં read કરી શકાય, બાયનરી ફાઇલો માટે special software જોઈએ
- **Portability:** બાયનરી ફાઇલો different platforms પર easily transfer થાય
- **Processing:** ટેક્સ્ટ ફાઇલો string operations માટે, બાયનરી ફાઇલો exact data storage માટે

મેમરી ટ્રીક: "Text Human, Binary Machine"

પ્રશ્ન 4(બ) [4 ગુણ]

ફાઇલમાંથી ડેટા read કરવા માટે પ્રોગ્રામ લખો અને Uppercase કેરેક્ટર અને Lowercase કેરેક્ટરને બે અલગ ફાઇલોમાં separate કરો.

જવાબ:

ફાઇલ processing માં character-based operations સામાન્ય requirements છે.

કોષ્ટક: ફાઇલ ઓપરેશન્સ

ઓપરેશન	મેથડ	હેતુ
Read	<code>read()</code>	સંપૂર્ણ ફાઇલ content
Write	<code>write()</code>	ફાઇલમાં string લખવા
Character Check	<code>isupper()</code> , <code>islower()</code>	Character case detection
File Handling	<code>with open()</code>	Safe ફાઇલ operations

```
def separate_case_characters(input_file, upper_file, lower_file):
```

```

"""
ફાઇલ read કરીને uppercase/lowercase characters અલગ કરે છે
"""
try:
    # Input ફાઇલમાંથી read કરે
    with open(input_file, 'r') as infile:
        content = infile.read()

    # Characters અલગ કરે
    uppercase_chars = ""
    lowercase_chars = ""

    for char in content:
        if char.isupper():
            uppercase_chars += char
        elif char.islower():
            lowercase_chars += char

    # Uppercase ફાઇલમાં લખે
    with open(upper_file, 'w') as upfile:
        upfile.write(uppercase_chars)

    # Lowercase ફાઇલમાં લખે
    with open(lower_file, 'w') as lowfile:
        lowfile.write(lowercase_chars)

    print(f"✓ Characters સફળતાપૂર્વક અલગ કર્યા!")
    print(f"Uppercase characters: {len(uppercase_chars)}")
    print(f"Lowercase characters: {len(lowercase_chars)}")

except FileNotFoundError:
    print(f"એરર: ફાઇલ '{input_file}' મળી નથી")
except Exception as e:
    print(f"એરર: {e}")

# Sample input ફાઇલ બનાવે
def create_sample_file():
    sample_text = """Hello World! આ એક SAMPLE Text ફાઇલ છે.
તેમાં UPPERCASE અને lowercase Characters છે.
Python Programming ખૂબ જ FUN અને Educational છે."""

    with open("input.txt", "w") as f:
        f.write(sample_text)
    print("Sample input ફાઇલ બનાવી: input.txt")

# મુખ્ય execution
create_sample_file()
separate_case_characters("input.txt", "uppercase.txt", "lowercase.txt")

# પરિણામો દર્શાવે
print("\nફાઇલ Contents:")
print("-" * 30)

```



```
try:
    with open("uppercase.txt", "r") as f:
        print(f"Uppercase ફાઇલ: {f.read()}")

    with open("lowercase.txt", "r") as f:
        print(f"Lowercase ફાઇલ: {f.read()}")
except FileNotFoundError:
    print("Output ફાઇલો મળી નથી")
```

- **Character Processing:** દરેક character ની case individually check કરાય છે
- **File Safety:** with statement automatic ફાઇલ closing ensure કરે છે
- **Error Handling:** ફાઇલ operations માં proper exception handling

મેમરી ટ્રીક: "Read Separate Write"

પ્રશ્ન 4(ક) [7 ગુણ]

dump() અને load() મેથડનું વર્ણન કરો. ઉદાહરણ સાથે સમજાવો.

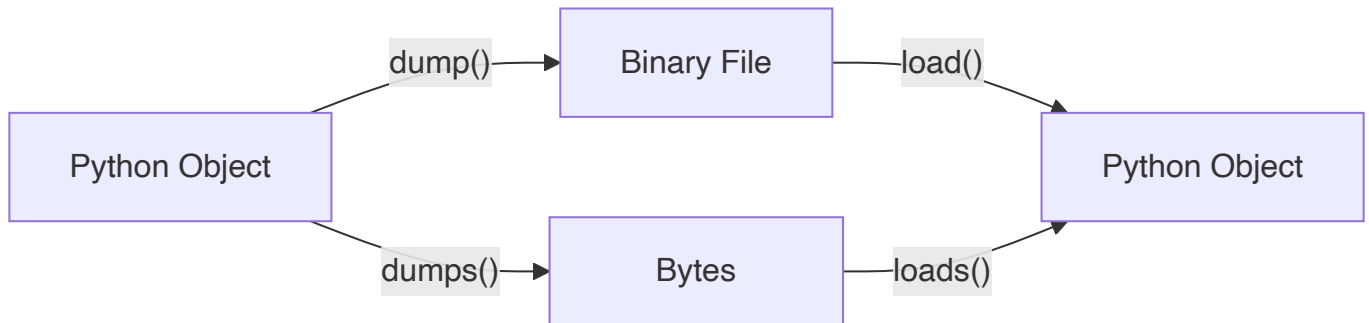
જવાબ:

dump() અને load() methods pickle module ના part છે જે object serialization માટે વાપરાય છે.

કોષ્ટક: Pickle મેથડો

મેથડ	હેતુ	File Mode	વર્ણન
dump()	Object ને file માં serialize કરવા	'wb'	Object ને binary file માં store કરે
load()	File માંથી object deserialize કરવા	'rb'	ફાઇલમાંથી object retrieve કરે
dumps()	Bytes માં serialize કરવા	N/A	Object ને bytes માં convert કરે
loads()	Bytes માંથી deserialize કરવા	N/A	Bytes માંથી object બનાવે

સાચાગ્રામ: Serialization Process


```
import pickle
```

```
# વિવિધ data types સાથે ઉદાહરણ
def demonstrate_pickle():
    # Serialize કરવા માટે sample data
    student_data = {
        'name': 'રાજ પટેલ',
        'age': 20,
        'grades': [85, 92, 78, 96],
        'subjects': ('Math', 'Python', 'Database'),
        'is_active': True
    }

    class Student:
        def __init__(self, name, roll_no):
            self.name = name
            self.roll_no = roll_no

        def __str__(self):
            return f"Student: {self.name} (Roll: {self.roll_no})"

    # Objects બનાવો
    student_obj = Student("પ્રિયા શાહ", 101)
    data_list = [student_data, student_obj, [1, 2, 3, 4, 5]]

    # DUMP - Objects ને file માં serialize કરો
    print("=== DUMP Operation ===")
    try:
        with open('student_data.pkl', 'wb') as f:
            pickle.dump(data_list, f)
        print("✓ Data સફળતાપૂર્વક student_data.pkl માં dump થયું")

        # dumps() પણ demonstrate કરો
        serialized_bytes = pickle.dumps(student_data)
        print(f"✓ Data ને bytes માં serialize થયું: {len(serialized_bytes)} bytes")

    except Exception as e:
        print(f"❌ Dump error: {e}")

    # LOAD - File માંથી objects deserialize કરો
    print("\n=== LOAD Operation ===")
    try:
        with open('student_data.pkl', 'rb') as f:
            loaded_data = pickle.load(f)

        print("✓ Data સફળતાપૂર્વક student_data.pkl માંથી load થયું")
        print("\nLoaded Data:")
        print("-" * 20)

        # Loaded data display કરો
        for i, item in enumerate(loaded_data):
            print(f"Item {i+1}: {item}")
            print(f"Type: {type(item)}")
            print()
```

```

# loads() પણ demonstrate કરે
deserialized_data = pickle.loads(serialized_bytes)
print(f"✓ Bytes માંથી data deserialize થઈ: {deserialized_data}")

except FileNotFoundError:
    print("✗ Pickle ફાઇલ મળી નથી")
except Exception as e:
    print(f"✗ Load error: {e}")

# Advanced ઉદાહરણ custom class સાથે
def advanced_pickle_example():
    class BankAccount:
        def __init__(self, account_no, holder_name, balance):
            self.account_no = account_no
            self.holder_name = holder_name
            self.balance = balance
            self.transactions = []

        def deposit(self, amount):
            self.balance += amount
            self.transactions.append(f"Deposit: +{amount}")

        def withdraw(self, amount):
            if self.balance >= amount:
                self.balance -= amount
                self.transactions.append(f"Withdraw: -{amount}")
            else:
                print("અપૂરતું balance")

        def __str__(self):
            return f"Account {self.account_no}: {self.holder_name} - Balance: ₹ {self.balance}"

    # Account બનાવો અને વાપરો
    account = BankAccount("12345", "અમિત કુમાર", 5000)
    account.deposit(1500)
    account.withdraw(800)

    print("=== Advanced Pickle ઉદાહરણ ===")
    print(f"મૂળ: {account}")
    print(f"Transactions: {account.transactions}")

    # Account object serialize કરે
    with open('bank_account.pkl', 'wb') as f:
        pickle.dump(account, f)

    # Account object load કરે
    with open('bank_account.pkl', 'rb') as f:
        loaded_account = pickle.load(f)

    print(f"Loaded: {loaded_account}")

```

```
print(f"Loaded transactions: {loaded_account.transactions}")

# Object functionality verify કરે
loaded_account.deposit(200)
print(f"નવી deposit પછી: {loaded_account}")

# Demonstrations run કરે
demonstrate_pickle()
print("\n" + "="*50 + "\n")
advanced_pickle_example()
```

ફાયદા અને મર્યાદાઓ:

```
# ફાયદા
benefits = [
    "સંપૂર્ણ object state preservation",
    "Complex nested objects સાથે કામ કરે છે",
    "Object relationships maintain કરે છે",
    "Fast serialization/deserialization"
]

# મર્યાદાઓ
limitations = [
    "Python-specific format",
    "અવિશ્વસનીય data સાથે security risks",
    "Version compatibility issues",
    "Human-readable નથી"
]

print("ફાયદા:", benefits)
print("મર્યાદાઓ:", limitations)
```

- **Object Persistence:** Python objects ને ફાઇલમાં permanently store કરી શકાય
- **Complete State:** Object ની complete state including methods preserve થાય છે
- **Binary Format:** Efficient storage પણ human-readable નથી

મેમરી ટ્રીક: "Dump Store, Load Restore"

પ્રશ્ન 4(અ OR) [3 ગુણ]

ફાઇલ ઓપરેશન માટે પાયથન દ્વારા આપેલ વિવિધ પ્રકારના ફાઇલ modes ની સૂચિ બનાવો અને તેમના ઉપયોગો સમજાવો.

જવાબ:

કોષ્ટક: Python ફાઇલ Modes

Mode	પ્રકાર	વર્ણન	Pointer Position
'r'	Text Read	માત્ર read કરવા, ફાઇલ હોવી જરૂરી	શરૂઆત
'w'	Text Write	માત્ર write કરવા, creates/overwrites	શરૂઆત
'a'	Text Append	માત્ર write કરવા, creates if not exist	અંત
'x'	Text Create	નવી ફાઇલ બનાવે, exists હોય તો fail	શરૂઆત
'rb'	Binary Read	Binary data read કરવા	શરૂઆત
'wb'	Binary Write	Binary data write કરવા	શરૂઆત
'ab'	Binary Append	Binary data append કરવા	અંત
'r+'	Text Read/Write	Read અને write, ફાઇલ હોવી જરૂરી	શરૂઆત
'w+'	Text Write/Read	Write અને read, creates/overwrites	શરૂઆત

```
# ફાઇલ Modes ઉદાહરણો
import os

# Demonstration માટે sample ફાઇલ બનાવો
with open('demo.txt', 'w') as f:
    f.write("મૂળ content\nLine 2\nLine 3")

# Read mode ('r')
with open('demo.txt', 'r') as f:
    content = f.read()
    print("Read mode:", content)

# Append mode ('a')
with open('demo.txt', 'a') as f:
    f.write("\nAppended line")

# Read+Write mode ('r+')
with open('demo.txt', 'r+') as f:
    f.seek(0) # શરૂઆતમાં જાઓ
    f.write("Modified")

print("ફાઇલ modes સફળતાપૂર્વક demonstrate કર્યા")
```

- **Safety:** 'x' mode accidental ફાઇલ overwriting prevent કરે છે
- **Efficiency:** Binary modes non-text data માટે ઝડપી છે
- **Flexibility:** Combined modes બંને read અને write operations allow કરે છે

મેમરી ટ્રીક: "Read Write Append Create Binary Plus"

પ્રશ્ન 4(બ OR) [4 ગુણ]

ફાઇલના `readline()` અને `writeline()` ફંક્શનનું વર્ણન કરો.

જવાબ:

નોંધ: Python માં `writeline()` ફંક્શન અસ્તિત્વમાં નથી. યોગ્ય ફંક્શન `writelines()` છે.

કોષ્ટક: Line-based ફાઇલ ફંક્શન્સ

ફંક્શન	હેતુ	Return Type	ઉપયોગ
<code>readline()</code>	એક line read કરવા	String	Sequential line reading
<code>readlines()</code>	બધી lines read કરવા	List of strings	Complete ફાઇલ as list
<code>writelines()</code>	Multiple lines write કરવા	None	List of strings લખવા
<code>write()</code>	Single string write કરવા	Number of chars	Basic writing

```
def demonstrate_line_functions():
    # Multiple lines સાથે sample ફાઇલ બનાવો
    lines_to_write = [
        "પ્રથમ લાઇન\n",
        "બીજી લાઇન\n",
        "ત્રીજી લાઇન\n",
        "ચોથી લાઇન newline વગર"
    ]

    print("=== WRITELINES() Demonstration ===")
    # writelines() વાપરીને multiple lines લખો
    with open('sample_lines.txt', 'w') as f:
        f.writelines(lines_to_write)
    print("✓ writelines() વાપરીને multiple lines લખ્યા")

    print("\n=== READLINE() Demonstration ===")
    # readline() વાપરીને એક-એક line read કરો
    with open('sample_lines.txt', 'r') as f:
        line_count = 0
        while True:
            line = f.readline()
            if not line: # ફાઇલનો અંત
                break
            line_count += 1
            print(f"Line {line_count}: {line.strip()}")

    print(f"કુલ lines read કર્યા: {line_count}")

    print("\n=== READLINES() Demonstration ===")
    # readlines() વાપરીને બધી lines એકસાથે read કરો
    with open('sample_lines.txt', 'r') as f:
        all_lines = f.readlines()
```

```

print("List તરીકે બધી lines:")
for i, line in enumerate(all_lines, 1):
    print(f" [{i}] {repr(line)}")

# Practical ઉદાહરણ: ફાઇલને line by line process કરવી
print("\n=== Practical ઉદાહરણ ===")
student_data = [
    "રાજ,20,IT\n",
    "પ્રિયા,19,CS\n",
    "અમિત,21,EC\n",
    "રમેશ,20,IT\n"
]

# Student data લખી
with open('students.txt', 'w') as f:
    f.writelines(student_data)

# Line by line read અને process કરે
print("Student Information:")
with open('students.txt', 'r') as f:
    while True:
        line = f.readline()
        if not line:
            break

        # દરેક line ને process કરે
        parts = line.strip().split(',')
        if len(parts) == 3:
            name, age, course = parts
            print(f" {name} (ઉંમર: {age}, કોર્સ: {course})")

# Demonstration run કરે
demonstrate_line_functions()

# ફાઇલ pointer behavior ઉદાહરણ
def file_pointer_demo():
    print("\n=== ફાઇલ Pointer Behavior ===")

    with open('sample_lines.txt', 'r') as f:
        print(f"શરૂઆતની position: {f.tell()}")

        line1 = f.readline()
        print(f"readline() પછી: position {f.tell()}")
        print(f"Read: {repr(line1)}")

        line2 = f.readline()
        print(f"બીજી readline() પછી: position {f.tell()}")
        print(f"Read: {repr(line2)}")

file_pointer_demo()

```

- **Sequential Access:** readline() sequential manner માં lines read કરે છે
- **Memory Efficient:** મોટી ફાઇલો માટે readline() memory-efficient છે
- **List Operations:** writelines() list of strings ને efficiently write કરે છે

મેમરી ટ્રીક: "Read Line, Write Lines"

પ્રશ્ન 4(ક OR) [7 ગુણ]

seek() અને tell() methods ને demonstrate કરવા માટે પાયથન પ્રોગ્રામ લખો.

જવાબ:

seek() અને tell() methods ફાઇલ pointer manipulation માટે વાપરાય છે.

કોષ્ટક: ફાઇલ Pointer મેથડો

મેથડ	હેતુ	Parameters	Return Value
tell()	Current position	None	Integer (byte position)
seek()	Pointer move કરવા	offset, whence	New position
whence=0	શરૂઆતથી	Default	Absolute position
whence=1	Current થી	Relative	Current + offset
whence=2	અંતથી	End relative	End + offset

સાચાગ્રામ: ફાઇલ Pointer Movement

```
ફાઇલ: "Hello World"
      ^           ^           ^
      Position 0   Position 6   Position 11 (EOF)
```

```
seek(0)    -> શરૂઆતમાં move કરો
seek(6)    -> Position 6 પર move કરો
seek(-5,2) -> અંતથી 5 positions પહેલાં move કરો
```

```
def demonstrate_seek_tell():
    # Known content સાથે sample ફાઇલ બનાવો
    sample_text = "Hello Python Programming World!"

    with open('pointer_demo.txt', 'w') as f:
        f.write(sample_text)

    print("=== ફાઇલ Pointer Demonstration ===")
    print(f"ફાઇલ content: '{sample_text}'")
    print(f"ફાઇલ length: {len(sample_text)} characters")
    print()
```



```

with open('pointer_demo.txt', 'r') as f:
    # શરૂઆતની position
    print(f"1. શરૂઆતની position: {f.tell()}")

    # કેટલાક characters read કરો
    first_part = f.read(5) # "Hello" read કરો
    print(f"2. '{first_part}' read કર્યા પછી: position {f.tell()}")

    # Specific position પર move કરો
    f.seek(6) # Position 6 પર move કરો ("Python" ની શરૂઆત)
    print(f"3. seek(6) પછી: position {f.tell()}")

    # નવી position થી read કરો
    next_part = f.read(6) # "Python" read કરો
    print(f"4. '{next_part}' read કર્યા: position {f.tell()}")

    # શરૂઆતમાં જાઓ
    f.seek(0) # શરૂઆતમાં જાઓ
    print(f"5. seek(0) પછી: position {f.tell()}")

    # ફાઇલના અંતમાં જાઓ
    f.seek(0, 2) # અંતથી 0 offset (position 2 = end)
    print(f"6. seek(0,2) - ફાઇલના અંતમાં: position {f.tell()}")

    # અંતથી પાછળ move કરો
    f.seek(-6, 2) # અંતથી 6 positions પહેલાં
    print(f"7. seek(-6,2) પછી: position {f.tell()}")

    # બાકીનું content read કરો
    remaining = f.read()
    print(f"8. બાકીનું '{remaining}' read કર્યા: position {f.tell()}")

def practical_seek_tell_example():
    print("\n=== Practical ડેમો: ફાઇલ Editor Simulation ===")

    # Structured data સાથે ફાઇલ બનાવો
    data_lines = [
        "NAME:John Doe\n",
        "AGE:25\n",
        "CITY:Mumbai\n",
        "PHONE:9876543210\n",
        "EMAIL:john@example.com\n"
    ]

    with open('person_data.txt', 'w') as f:
        f.writelines(data_lines)

    # Specific data find અને modify કરવું demonstrate કરો
    with open('person_data.txt', 'r+') as f: # Read+Write mode
        # બધી positions find અને display કરો
        positions = {}

```

```

while True:
    pos = f.tell()
    line = f.readline()
    if not line:
        break

    field = line.split(':')[0]
    positions[field] = pos
    print(f"Field '{field}' position {pos} પર રીડ થાય છે")

print(f"\nફાઇલ positions: {positions}")

# Specific field (AGE) modify કરે
if 'AGE' in positions:
    f.seek(positions['AGE'])
    print(f"\nAGE field પર position {f.tell()} પર move કર્યા")

    # Current line read કરે
    current_line = f.readline()
    print(f"Current line: {current_line.strip()}")

    # Overwrite માટે position calculate કરે
    f.seek(positions['AGE'])
    new_age_line = "AGE:26\n" # મૂળ length જેટલી જ
    f.write(new_age_line)
    print(f"AGE field અપડેટ કર્યા")

# Changes verify કરે
print("\nઅપડેટ કરેલ ફાઇલ content:")
with open('person_data.txt', 'r') as f:
    print(f.read())

def binary_seek_tell_demo():
    print("\n=== Binary ફાઇલ Seek/Tell Demo ===")

    # Binary ફાઇલ બનાવે
    binary_data = b'\x48\x65\x6c\x6c\x6f\x20\x57\x6f\x72\x6c\x64' # "Hello World"

    with open('binary_demo.bin', 'wb') as f:
        f.write(binary_data)

    with open('binary_demo.bin', 'rb') as f:
        print(f"Binary ફાઇલ size: {len(binary_data)} bytes")

    # Binary mode માં બધા seek modes demonstrate કરે
    print(f"શરૂઆતની position: {f.tell()}")

    # પહેલા 5 bytes read કરે
    first_bytes = f.read(5)
    print(f"પહેલા 5 bytes read કર્યા: {first_bytes} at position {f.tell()}")

    # Current position થી relative seek (binary mode માં સિમ કરે છે)

```

```

f.seek(1, 1) # Current થી 1 byte આગળ move કરો
print(f"seek(1,1) પછી: position {f.tell()}")

# અંતથી seek કરો
f.seek(-3, 2) # અંતથી 3 bytes પહેલાં
print(f"seek(-3,2) પછી: position {f.tell()}")

# બાકીના bytes
remaining_bytes = f.read()
print(f"બાકીના bytes: {remaining_bytes}")

# બધા demonstrations run કરો
demonstrate_seek_tell()
practical_seek_tell_example()
binary_seek_tell_demo()

# Cleanup
import os
try:
    os.remove('pointer_demo.txt')
    os.remove('person_data.txt')
    os.remove('binary_demo.bin')
    print("\nDemo ફાઇલો સાફ કર્યા")
except:
    pass

```

- **ફાઇલ Navigation:** seek() arbitrary position પર move કરવા માટે વાપરાય છે
- **Position Tracking:** tell() current position track કરવા માટે useful છે
- **ફાઇલ Editing:** Specific locations પર data modify કરવા માટે જરૂરી

મેમરી ટ્રીક: "Tell Position, Seek Destination"

પ્રશ્ન 5(અ) [3 ગુણ]

ટર્ટલનો ઉપયોગ કરીને circle અને rectangle ના આકાર દોરો અને તેમને લાલ રંગથી ભરો.

જવાબ:

Turtle graphics module માં shapes draw કરવા અને fill કરવા માટે specific methods છે.

કોષ્ટક: Turtle Shape મેથડો

મેથડ	હેતુ	ઉદાહરણ
circle()	Circle draw કરવા	<code>turtle.circle(50)</code>
forward()	આગળ move કરવા	<code>turtle.forward(100)</code>
right()	જમણે turn કરવા	<code>turtle.right(90)</code>
begin_fill()	Fill શરૂ કરવા	<code>turtle.begin_fill()</code>
end_fill()	Fill સમાપ્ત કરવા	<code>turtle.end_fill()</code>
fillcolor()	Fill color set કરવા	<code>turtle.fillcolor("red")</code>

```
import turtle

def draw_filled_shapes():
    # Screen અને turtle બનાવો
    screen = turtle.Screen()
    screen.title("Turtle સાથે Filled Shapes")
    screen.bgcolor("white")
    screen.setup(800, 600)

    # Turtle object બનાવો
    painter = turtle.Turtle()
    painter.speed(3)

    # Filled circle draw કરો
    print("Filled circle draw કરી રહ્યા છીએ...")
    painter.penup()
    painter.goto(-150, 0) # સીમી બાજુ move કરો
    painter.pendown()

    painter.fillcolor("red")
    painter.begin_fill()
    painter.circle(80) # Radius = 80
    painter.end_fill()

    # Filled rectangle draw કરો
    print("Filled rectangle draw કરી રહ્યા છીએ...")
    painter.penup()
    painter.goto(50, 50) # જમણી બાજુ move કરો
    painter.pendown()

    painter.fillcolor("red")
    painter.begin_fill()

    # Rectangle draw કરો (100x80)
    for _ in range(2):
        painter.forward(100)
        painter.right(90)
        painter.forward(80)
```

```

    painter.right(90)

    painter.end_fill()

    # Labels ઉમેરો
    painter.penup()
    painter.goto(-150, -120)
    painter.write("ભાઈ Circle", align="center", font=("Arial", 14, "normal"))

    painter.goto(100, -50)
    painter.write("ભાઈ Rectangle", align="center", font=("Arial", 14, "normal"))

    # Turtle hide કરો અને result display કરો
    painter.hideturtle()
    print("Shapes સફળતાપૂર્વક draw થયા!")

    # Window open રાખો
    screen.exitonclick()

# પ્રોગ્રામ run કરો
draw_filled_shapes()

```

- **Fill Process:** begin_fill() અને end_fill() વચ્ચે drawn shape automatically fill થાય છે
- **Color Setting:** fillcolor() method fill color set કરે છે
- **Shape Drawing:** Geometric shapes માટે specific turtle movements

મેમરી ટ્રીક: "Begin Fill Draw End"

પ્રશ્ન 5(બ) [4 ગુણ]

ટર્ટલની Direction બદલવાની વિવિધ inbuilt પદ્ધતિઓ સમજાવો.

જવાબ:

કોષ્ટક: Turtle Direction મેથડો

મેથડ	Parameters	વર્ણન	ઉદાહરણ
right()	angle	Degrees માં જમણે turn કરે છે	<code>turtle.right(90)</code>
left()	angle	Degrees માં સિલે turn કરે છે	<code>turtle.left(45)</code>
setheading()	angle	Absolute direction set કરે છે	<code>turtle.setheading(0)</code>
towards()	x, y	Coordinates તરફ point કરે છે	<code>turtle.towards(100, 50)</code>
home()	none	Center પર return કરે, પૂર્વ તરફ face કરે	<code>turtle.home()</code>

```

import turtle

def demonstrate_direction_methods():
    screen = turtle.Screen()

```

```

screen.setup(600, 600)
screen.title("Turtle Direction મેથડ")

t = turtle.Turtle()
t.speed(2)
t.shape("turtle")

# 1. right() મેથડ
t.write("1. right(90)", font=("Arial", 10, "normal"))
t.forward(50)
t.right(90)
t.forward(50)

# 2. left() મેથડ
t.penup()
t.goto(-100, 100)
t.pendown()
t.write("2. left(45)", font=("Arial", 10, "normal"))
t.forward(50)
t.left(45)
t.forward(50)

# 3. setheading() મેથડ
t.penup()
t.goto(100, 100)
t.pendown()
t.write("3. setheading(180)", font=("Arial", 10, "normal"))
t.setheading(180) # પશ્ચિમ દરફ face કરે
t.forward(50)

# 4. towards() મેથડ
t.penup()
t.goto(-100, -100)
t.pendown()
target_x, target_y = 100, -100
t.write("4. towards(100,-100)", font=("Arial", 10, "normal"))
angle = t.towards(target_x, target_y)
t.setheading(angle)
t.goto(target_x, target_y)

# 5. home() મેથડ
t.write("5. home()", font=("Arial", 10, "normal"))
t.home() # Center પર return કરે અને પૂર્વ દરફ face કરે

t.hideturtle()
screen.exitonclick()

demonstrate_direction_methods()

```

- **Relative Turns:** right() અને left() current direction થી relative turn કરે છે
- **Absolute Direction:** setheading() absolute compass direction set કરે છે

- **Smart Pointing:** towards() specific coordinates તરફ point કરે છે

મેમરી ટ્રીક: "Right Left Set Towards Home"

પ્રશ્ન 5(ક) [7 ગુણ]

ટર્ટલનો ઉપયોગ કરીને rainbow દોરવા માટે પાયથન પ્રોગ્રામ લખો.

જવાબ:

Rainbow drawing માં multiple colored arcs અને proper positioning જરૂરી છે.

સાચાગ્રામ: Rainbow Structure

```
Red (ઘેઘ)
Orange
Yellow
Green
Blue
Indigo
Violet (અંદરનો)
```

```
import turtle

def draw_rainbow():
    # Screen setup
    screen = turtle.Screen()
    screen.title("રંગેર Rainbow")
    screen.bgcolor("lightblue")
    screen.setup(800, 600)

    # Turtle setup
    rainbow_turtle = turtle.Turtle()
    rainbow_turtle.speed(8)
    rainbow_turtle.pensize(8)

    # Rainbow colors (ROYGBIV)
    colors = ["red", "orange", "yellow", "green", "blue", "indigo", "violet"]

    # Rainbow parameters
    start_radius = 200
    radius_decrease = 15
    start_y = -150

    print("Rainbow draw કરી રહ્યા છીએ...")

    # દરેક color arc draw કરે
    for i, color in enumerate(colors):
        # Color set કરે
        rainbow_turtle.pencolor(color)
```

```
# Current radius calculate કરે
current_radius = start_radius - (i * radius_decrease)

# Semi-circle માટે turtle position કરે
rainbow_turtle.penup()
rainbow_turtle.goto(-current_radius, start_y)
rainbow_turtle.pendown()
rainbow_turtle.setheading(0) # પૂર્વ દરફ face કરે

# Semi-circle draw કરે (180 degrees)
rainbow_turtle.circle(current_radius, 180)

print(f"{color} arc radius {current_radius} સાથે draw કર્યો")

# Rainbow ની છેડે clouds ઉમેરે
draw_clouds(rainbow_turtle)

# Sun ઉમેરે
draw_sun(rainbow_turtle)

# Text ઉમેરે
rainbow_turtle.penup()
rainbow_turtle.goto(0, -250)
rainbow_turtle.pencolor("black")
rainbow_turtle.write("🌈 સુંદર Rainbow 🌈", align="center",
                    font=("Arial", 16, "bold"))

rainbow_turtle.hideturtle()
print("Rainbow પૂર્ણ થયું!")

screen.exitonclick()

def draw_clouds(turtle_obj):
    """Rainbow ની બંને છેડે clouds draw કરે છે"""
    turtle_obj.pensize(3)
    turtle_obj.pencolor("white")
    turtle_obj.fillcolor("lightgray")

    # Clouds ની positions
    cloud_positions = [(-250, -100), (250, -100)]

    for x, y in cloud_positions:
        turtle_obj.penup()
        turtle_obj.goto(x, y)
        turtle_obj.pendown()

        # Multiple circles વાપરીને cloud draw કરે
        turtle_obj.begin_fill()
        for i in range(3):
            turtle_obj.circle(20)
            turtle_obj.left(120)
        turtle_obj.end_fill()
```



```
def draw_sun(turtle_obj):
    """Corner માં sun draw કરે છે"""
    turtle_obj.penup()
    turtle_obj.goto(300, 200)
    turtle_obj.pendown()
    turtle_obj.pencolor("orange")
    turtle_obj.fillcolor("yellow")

    # Sun body draw કરે
    turtle_obj.begin_fill()
    turtle_obj.circle(30)
    turtle_obj.end_fill()

    # Sun rays draw કરે
    turtle_obj.pensize(2)
    for angle in range(0, 360, 45):
        turtle_obj.setheading(angle)
        turtle_obj.forward(45)
        turtle_obj.backward(45)

# Alternative rainbow with gradient effect
def draw_gradient_rainbow():
    screen = turtle.Screen()
    screen.title("Gradient Rainbow")
    screen.bgcolor("skyblue")
    screen.setup(800, 600)

    t = turtle.Turtle()
    t.speed(0)
    t.pensize(5)

    # Gradient effect માટે color variations
    rainbow_colors = [
        "#FF0000", "#FF4500", "#FFD700", "#32CD32",
        "#0000FF", "#4B0082", "#8B00FF"
    ]

    # Varying thickness માટે rainbow draw કરે
    for i, color in enumerate(rainbow_colors):
        t.pencolor(color)
        t.pensize(12 - i) # Decreasing thickness

        radius = 150 - (i * 10)
        t.penup()
        t.goto(-radius, -100)
        t.pendown()
        t.setheading(0)
        t.circle(radius, 180)

    t.hideturtle()
    screen.exitonclick()
```

```
# Rainbow programs run કરો
print("Rainbow પ્રસાર પસંદ કરો:")
print("1. Standard Rainbow")
print("2. Gradient Rainbow")

choice = input("પસંદગી દાખલ કરો (1 અથવા 2): ")
if choice == "2":
    draw_gradient_rainbow()
else:
    draw_rainbow()
```

- **Color Sequence:** ROYGBIV (Red Orange Yellow Green Blue Indigo Violet) નો proper order
- **Radius Management:** દરેક arc નો radius gradually decrease કરાય છે
- **Positioning:** Proper positioning માટે penup/pendown અને goto methods

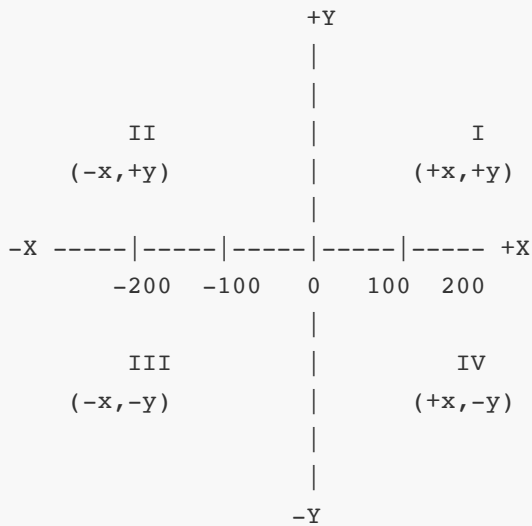
મેમરી ટ્રીક: "ROYGBIV Arc Radius Position"

પ્રશ્ન 5(અ OR) [3 ગુણ]

ટર્ટલ સ્ક્રીનનો સાયાગ્રામ દોરો અને x અને y કોઓર્ડિનેટ્સના તમામ 4 quadrants સમજાવો.

જવાબ:

સાયાગ્રામ: Turtle Coordinate System

Default Screen: 400x300 pixels

Center: (0, 0)

નોંધ: Coordinate Quadrants

Quadrant	X Value	Y Value	વર્ણન	ઉદાહરણ
I	Positive (+)	Positive (+)	ઉપર-જમણે	(100, 50)
II	Negative (-)	Positive (+)	ઉપર-ડાબે	(-100, 50)
III	Negative (-)	Negative (-)	નીચે-ડાબે	(-100, -50)
IV	Positive (+)	Negative (-)	નીચે-જમણે	(100, -50)

```
import turtle

def demonstrate_coordinate_system():
    screen = turtle.Screen()
    screen.title("Turtle Coordinate System")
    screen.setup(600, 500)
    screen.bgcolor("white")

    t = turtle.Turtle()
    t.speed(3)
    t.shape("turtle")

    # Coordinate axes draw કરો
    t.pencolor("gray")
    t.pensize(2)

    # X-axis
    t.penup()
    t.goto(-250, 0)
    t.pendown()
    t.goto(250, 0)

    # Y-axis
    t.penup()
    t.goto(0, -200)
    t.pendown()
    t.goto(0, 200)

    # Center mark કરો
    t.penup()
    t.goto(0, 0)
    t.dot(8, "red")
    t.write("(0,0)", font=("Arial", 12, "normal"))

    # દરેક quadrant demonstrate કરો
    quadrants = [
        (100, 100, "I", "red"),      # Quadrant I
        (-100, 100, "II", "blue"),   # Quadrant II
        (-100, -100, "III", "green"), # Quadrant III
        (100, -100, "IV", "orange")  # Quadrant IV
    ]
```

```
for x, y, quad_name, color in quadrants:
    t.pencolor(color)
    t.penup()
    t.goto(x, y)
    t.pendown()
    t.dot(10, color)
    t.write(f"Q{quad_name}\n({x},{y})", align="center",
           font=("Arial", 10, "bold"))

t.hideturtle()
screen.exitonclick()

demonstrate_coordinate_system()
```

- **Origin:** (0,0) screen ની center પર આવેલું છે
- **Positive Direction:** X-axis જમણે તરફ, Y-axis ઉપર તરફ positive
- **Navigation:** goto(x, y) method specific coordinates પર move કરે છે

મેમરી ટ્રીક: "Right Up Positive, Left Down Negative"

પ્રશ્ન 5(બ OR) [4 ગુણ]

Background color, title, screensize અને shapessize ને બદલવા માટે વિવિધ ટર્ટલ સ્ક્રીન પદ્ધતિઓનું વર્ણન કરો.

જવાબ:

કોષ્ટક: Turtle Screen મેથડો

મેથડ	હેતુ	Parameters	ઉદાહરણ
bgcolor()	Background color set કરવા	color name/hex	<code>screen.bgcolor("blue")</code>
title()	Window title set કરવા	string	<code>screen.title("My Program")</code>
setup()	Screen size set કરવા	width, height	<code>screen.setup(800, 600)</code>
screensize()	Canvas size set કરવા	width, height	<code>screen.screensize(400, 300)</code>
shapessize()	Turtle size set કરવા	stretch_wid, stretch_len	<code>turtle.shapessize(2, 3)</code>

```
import turtle

def demonstrate_screen_methods():
    # Screen object બનાવો
    screen = turtle.Screen()

    # 1. Title મેથડ
    screen.title("Screen Methods Demonstration")
    print("✓ Title set કર્યું: 'Screen Methods Demonstration'")

    # 2. Background Color મેથડ
```

```

screen.bgcolor("lightgreen")
print("✓ Background color set સર્ચી: lightgreen")

# 3. Setup મેથડ (window size)
screen.setup(width=800, height=600)
print("✓ Window size set સર્ચી: 800x600 pixels")

# 4. Screen Size મેથડ (canvas size)
screen.screensize(canvwidth=400, canvheight=300)
print("✓ Canvas size set સર્ચી: 400x300")

# Shapesize demonstrate કરવા માટે turtle બનાવો
demo_turtle = turtle.Turtle()
demo_turtle.speed(3)

# 5. Shape Size મેથડ
demo_turtle.shape("turtle")
demo_turtle.shapesize(stretch_wid=3, stretch_len=2, outline=3)
print("✓ Turtle shape size: width=3x, length=2x, outline=3")

# વિવિધ background colors demonstrate કરો
colors = ["lightblue", "lightyellow", "lightpink", "lightcoral"]

for i, color in enumerate(colors):
    screen.bgcolor(color)
    demo_turtle.write(f"Background: {color}",
                      font=("Arial", 14, "normal"))
    demo_turtle.forward(50)
    demo_turtle.right(90)
    screen.ontimer(lambda: None, 1000) # 1 સેકન્ડ રાહ જુઓ

# Final state પર reset કરો
screen.bgcolor("white")
demo_turtle.penup()
demo_turtle.goto(0, -50)
demo_turtle.write("Screen Methods Demo સંપૂર્ણ!",
                  align="center", font=("Arial", 16, "bold"))

demo_turtle.hideturtle()
screen.exitonclick()

def advanced_screen_customization():
    """Advanced screen customization ઉદાહરણ"""
    screen = turtle.Screen()

    # બધા parameters સારું advanced setup
    screen.setup(width=0.8, height=0.8, startx=100, starty=50)
    screen.title("🐢 Advanced Turtle Graphics 🐢")
    screen.bgcolor("#2E8B57") # Sea Green

    # Custom color palette
    screen.colormode(255) # RGB mode enable કરો

```

```

# વિવિધ sizes સાથે multiple turtles બનાવો
turtles = []
shapes = ["turtle", "circle", "square", "triangle"]
sizes = [(1, 1), (2, 1), (1, 2), (3, 3)]
colors = [(255, 0, 0), (0, 255, 0), (0, 0, 255), (255, 255, 0)]

for i in range(4):
    t = turtle.Turtle()
    t.shape(shapes[i])
    t.shapesize(sizes[i][0], sizes[i][1])
    t.color(colors[i])
    t.penup()
    t.goto(-150 + i*100, 0)
    turtles.append(t)

# દરેક turtle ને label કરો
t.write(f"{shapes[i]}\n{sizes[i]}",
        align="center", font=("Arial", 10, "normal"))

# Instructions ઉમેરો
instruction_turtle = turtle.Turtle()
instruction_turtle.hideturtle()
instruction_turtle.penup()
instruction_turtle.goto(0, -100)
instruction_turtle.color("white")
instruction_turtle.write("વિવિધ turtle shapes અને sizes",
                        align="center", font=("Arial", 16, "bold"))

screen.exitonclick()

# Demonstrations run કરો
print("Screen Methods Demo run કરી રહ્યા છીએ...")
demonstrate_screen_methods()

print("\nAdvanced Customization run કરી રહ્યા છીએ...")
advanced_screen_customization()

```

- **Window vs Canvas:** setup() window size, screensize() canvas size control કરે છે
- **Color Modes:** bgcolor() color names અથવા hex values accept કરે છે
- **Shape Scaling:** shapesize() turtle appearance ને scale કરે છે

મેમરી ટ્રીક: "Title Background Setup Size Shape"

પ્રશ્ન 5(ક OR) [7 ગુણ]

ટર્ટલનો ઉપયોગ કરીને સ્ટાર, ત્રિકોણ અને અષ્ટકોણ દોરવા માટે પાયથન પ્રોગ્રામ લખો.

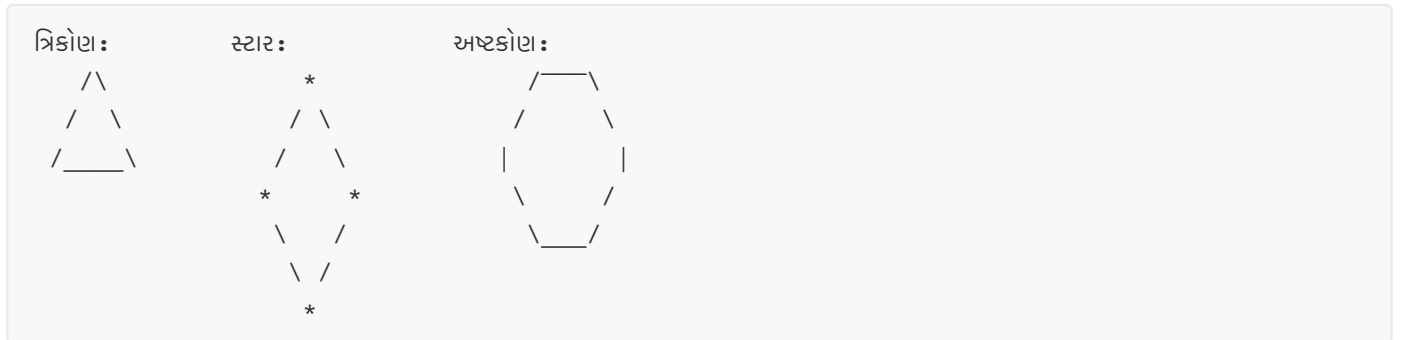
જવાબ:

Geometric shapes drawing માં angles અને sides ની proper calculation જરૂરી છે.

કોષ્ટક: Shape Properties

આકાર	બાજુઓ	External Angle	Internal Angle	Turn Angle
ત્રિકોણ	3	120°	60°	120°
સ્તાર (5-point)	5	144°	36°	144°
અષ્ટકોણ	8	45°	135°	45°

સાચાગ્રામ: Shape Construction


```
import turtle
import math

def draw_geometric_shapes():
    # Screen setup
    screen = turtle.Screen()
    screen.title("Geometric Shapes: સ્તાર, ત્રિકોણ, અષ્ટકોણ")
    screen.bgcolor("black")
    screen.setup(900, 600)

    # Turtle setup
    artist = turtle.Turtle()
    artist.speed(6)
    artist.pensize(3)

    # આકાર 1: ત્રિકોણ
    draw_triangle(artist, -250, 100, 80, "cyan")

    # આકાર 2: પાંચ-બિંદુવાળો સ્તાર
    draw_star(artist, 0, 100, 80, "yellow")

    # આકાર 3: અષ્ટકોણ
    draw_octagon(artist, 250, 100, 60, "magenta")

    # Labels ઉમેરો
    add_labels(artist)

    artist.hideturtle()
```

```

print("બધા આકારો સફળતાપૂર્વક દોર્યા!")
screen.exitonclick()

def draw_triangle(turtle_obj, x, y, size, color):
    """સમબાજુ ત્રિકોણ દોરે છે"""
    print(f"ત્રિકોણ ({x}, {y}) પર draw કરી રહ્યા છીએ")

    turtle_obj.penup()
    turtle_obj.goto(x, y)
    turtle_obj.pendown()
    turtle_obj.color(color)
    turtle_obj.fillcolor(color)

    turtle_obj.begin_fill()
    for _ in range(3):
        turtle_obj.forward(size)
        turtle_obj.left(120) # ત્રિકોણ માટે external angle
    turtle_obj.end_fill()

def draw_star(turtle_obj, x, y, size, color):
    """પાંચ-બિંદુવાળો સ્ટાર દોરે છે"""
    print(f"સ્ટાર ({x}, {y}) પર draw કરી રહ્યા છીએ")

    turtle_obj.penup()
    turtle_obj.goto(x, y)
    turtle_obj.pendown()
    turtle_obj.color(color)
    turtle_obj.fillcolor(color)

    turtle_obj.begin_fill()
    for _ in range(5):
        turtle_obj.forward(size)
        turtle_obj.right(144) # 5-pointed સ્ટાર માટે 144° turn
    turtle_obj.end_fill()

def draw_octagon(turtle_obj, x, y, size, color):
    """નિયમિત અષ્ટકોણ દોરે છે"""
    print(f"અષ્ટકોણ ({x}, {y}) પર draw કરી રહ્યા છીએ")

    turtle_obj.penup()
    turtle_obj.goto(x, y)
    turtle_obj.pendown()
    turtle_obj.color(color)
    turtle_obj.fillcolor(color)

    turtle_obj.begin_fill()
    for _ in range(8):
        turtle_obj.forward(size)
        turtle_obj.right(45) # અષ્ટકોણ માટે 360°/8 = 45°
    turtle_obj.end_fill()

def add_labels(turtle_obj):

```



```

"""દરેક આકાર માટે labels ઉમેરે છે"""
turtle_obj.color("white")

labels = [
    (-250, 30, "ત્રિકોણ\n3 બાજુઓ\n120° turns"),
    (0, 30, "ચતુર\n4 બાજુઓ\n144° turns"),
    (250, 30, "અષ્ટકોણ\n8 બાજુઓ\n45° turns")
]

for x, y, text in labels:
    turtle_obj.penup()
    turtle_obj.goto(x, y)
    turtle_obj.write(text, align="center", font=("Arial", 12, "normal"))

def draw_advanced_shapes():
    """Animations અને multiple variations સમી advanced version"""
    screen = turtle.Screen()
    screen.title("Advanced Geometric Shapes")
    screen.bgcolor("navy")
    screen.setup(1000, 700)

    artist = turtle.Turtle()
    artist.speed(8)
    artist.pensize(2)

    # Animated ત્રિકોણ variations
    triangle_sizes = [40, 60, 80]
    triangle_colors = ["red", "orange", "yellow"]

    for i, (size, color) in enumerate(zip(triangle_sizes, triangle_colors)):
        x = -300 + i * 30
        y = 200 - i * 20
        draw_triangle(artist, x, y, size, color)

    # Animated ચતુર variations
    star_sizes = [30, 50, 70, 90]
    star_colors = ["pink", "lightblue", "lightgreen", "gold"]

    for i, (size, color) in enumerate(zip(star_sizes, star_colors)):
        angle = i * 90
        x = 150 + math.cos(math.radians(angle)) * 80
        y = 100 + math.sin(math.radians(angle)) * 80

        artist.penup()
        artist.goto(x, y)
        artist.setheading(angle)
        artist.pendown()
        artist.color(color)
        artist.fillcolor(color)

        artist.begin_fill()
        for _ in range(5):

```

```

        artist.forward(size)
        artist.right(144)
    artist.end_fill()

# અષ્ટકોણ pattern
for i in range(3):
    size = 40 + i * 15
    color_intensity = 0.3 + i * 0.2
    draw_octagon(artist, -100, -100 + i * 80, size,
                  (color_intensity, 0, color_intensity))

# ગણિતશાસ્ત્રીય માહિતી
artist.penup()
artist.goto(0, -250)
artist.color("white")
artist.write("Geometric Shapes - ગણિતશાસ્ત્રીય ગુણધર્મો",
             align="center", font=("Arial", 16, "bold"))

artist.goto(0, -280)
artist.write("ત્રિકોણ: કોણોનો સરવાળો = 180°, સ્તર: 36° points, અષ્ટકોણ: સરવાળો = 1080°",
             align="center", font=("Arial", 12, "normal"))

artist.hideturtle()
screen.exitonclick()

def calculate_shape_properties():
    """ગણિતશાસ્ત્રીય ગુણધર્મો calculate અને display કરે છે"""
    shapes_info = {
        "ત્રિકોણ": {
            "બાજુઓ": 3,
            "આંતરિક_કોણ": 180 * (3-2) / 3,
            "બાહ્ય_કોણ": 360 / 3,
            "કોણોનો_સરવાળો": 180 * (3-2)
        },
        "સ્તર (5-point)": {
            "બિંદુઓ": 5,
            "point_angle": 36,
            "turn_angle": 144,
            "કુલ_rotation": 720
        },
        "અષ્ટકોણ": {
            "બાજુઓ": 8,
            "આંતરિક_કોણ": 180 * (8-2) / 8,
            "બાહ્ય_કોણ": 360 / 8,
            "કોણોનો_સરવાળો": 180 * (8-2)
        }
    }

print("\n" + "="*50)
print("GEOMETRIC SHAPES - ગણિતશાસ્ત્રીય ગુણધર્મો")
print("="*50)

```

```

for shape, props in shapes_info.items():
    print(f"\n{shape}:")
    for prop, value in props.items():
        print(f"    {prop.replace('_', ' ').title(): {value}°" if 'સિંગલ' in prop else
f"    {prop.replace('_', ' ').title(): {value}}")

# પ્રોગ્રામ્સ run કરો
print("Drawing mode પસંદ કરો:")
print("1. Basic Shapes")
print("2. Advanced Shapes with Variations")

choice = input("પસંદગી દાખલ કરો (1 અથવા 2): ")

if choice == "2":
    draw_advanced_shapes()
else:
    draw_geometric_shapes()

# ગણિતશાસ્ત્રીય ગુણધર્મો display કરો
calculate_shape_properties()

```

- **Angle Calculation:** દરેક shape માટે correct turn angles ની calculation જરૂરી
- **Fill Technique:** begin_fill() અને end_fill() વચ્ચે shape automatically fill થાય
- **Mathematical Foundation:** Geometry ના principles આધારે shapes construct થાય

મેમરી ટ્રીક: "Triangle 120, Star 144, Octagon 45"